

דברי
הקונגרס העולמי
השנים-עשר
למדעי היהדות

חטיבה ה'
החברה היהודית בת-זמננו

Proceedings of the
Twelfth World
Congress of
Jewish Studies

Division E
Contemporary Jewish Society

ירושלים תשס"א
האיגוד העולמי למדעי היהדות
בשיתוף המכללה האקדמית ספיר

Jerusalem 2001
World Union of Jewish Studies
In Cooperation with Sapir Academic College

דברי
הקונגרס העולמי השנים-עשר למדעי היהדות
ירושלים, כד בתמוז — ב באב תשנ"ז
29 ביולי — 5 באוגוסט 1997

חטיבה ה'

החברה היהודית בת-זמננו

חברי המערכת

אהרון אופנהיימר, עמנואל אטקס, מרדכי אלטשולר, חגי בן שמאי, דוד ברגר,
ישראל ברטל, משה גיל, ישעיהו גפני, דוד משה הר, ישראל יובל, אמנון כהן,
ג'רמי כהן, ריצ'י כהן, ישראל לוין, רינה לוין-מלמד, מיכאל מאיר, נדב נאמן,
קנת סטאו, מיכאל סילבר, יונתן סרנה, דוד סתרון, עודד עיר-שי, יום-טוב עסיס,
יונה פרנקל, גדעון פרסטר, זאב צחור, יוסף קפלן, מינה רוזן, אוריאל רפפורט,
דניאל שורץ, שאול שטמפר, מרגלית שילה

עורך דברי הקונגרס
רון מרגולין

מזכיר המערכת
חיים וייס, אלי שיינפלד

האיגוד העולמי למדעי היהדות
ירושלים תשס"א

דברי
הקונגרס העולמי השנים-עשר למדעי היהדות
ירושלים, כד בתמוז — ב באב תשנ"ז
29 ביולי — 5 באוגוסט 1997

חטיבה ה'

החברה היהודית בת-זמננו

הקונגרס העולמי השנים-עשר למדעי היהדות

נערך על-ידי
האיגוד העולמי למדעי היהדות
בחסות ובתמיכה של
האוניברסיטה העברית בירושלים
האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים
משרד המדע, התרבות והספורט, מינהל התרבות

כרך זה יצא לאור בתמיכת
האוניברסיטה העברית בירושלים
אוניברסיטת כראילן
המכללה האקדמית ספיר

נשיא האיגוד: מנחם אלון
הוועד המנהל: משה אידל, דבורה דימנט, דן לאור, זאב צחור
משה רוסמן, אליעזר שביד

התקנה לשונית עברית: אברהם שלויין
התקנה לשונית אנגלית: בטסי רוזנברג
הדפסה: עופר סימון, נעמי רוך-כהן, יוכי כהנא
עיצוב עטיפה: תחיה רוזנטל
הבאה לדפוס: אדם אפטרמן

©
כל הזכויות שמורות
לאיגוד העולמי למדעי היהדות

ההפצה: האיגוד העולמי למדעי היהדות
האוניברסיטה העברית, ירושלים
ח"ד 4459, ירושלים 91043
טלפון: 02-5630288 5670782
E-mail: JEWISHST@VMS.huji.ac.il
ISSN 0333-9068

נדפס בישראל
בדפוס דף-נוי בע"מ, ירושלים

תוכן עניינים

חלק עברי

ציונות

1	מדיניותו של הרצל והישגיו	ישעיהו פרידמן
	האיסור התורכי על רכישת קרקעות על-ידי יהודים	שמעון רובינשטיין
	בארץ-ישראל והאמברגו הקרקעי הבריטי בתקופת	
7	המעבר מהשלטון התורכי לבריטי	
	הופעתה והיעלמותה של 'קהילת יהודים משיחיים'	גרשון נראל
19	בירושלים בעשור של 1920	
31	אנשי 'גדוד העבודה על שם יוסף טרומפלדור' והתנ"ך	יעל ויילר
	ועדי קהילות בארץ-ישראל בתקופת המנדט —	קובי כהן-הטב
41	ירושלים וחיפה	
	אפליית נשים בעלייה בתקופת המנדט — העובדות,	אביבה חלמיש
49	הסיבות, ההשלכות	
	מיגדר, מעמד ולאום: שביתות הטקסטיל בתל אביב	בת-שבע מרגלית
59	בשנות השלושים	שטרן
67	הכנסת ומעמד ההסתדרות הציונית	רבקה מרקוס
	חוק השבות — אספקלריה ליחסו של דוד בן-גוריון	אריאל פלדשטיין
77	ליהודי התפרצות	
	הרבנות הראשית בתקופת המנדט — מנהיגות רוחנית	שולמית אליאש
87	שותפה לעשייה פוליטית	
	מישאר ישוב' לינדחי ישראל' — מימד ההאחזות	עזריאל קמון
97	בתפיסתו היישובית של יצחק בן-צבי	
111	התגובה החברתית לאירועי ואדי סאליב	עדה יורמן
	אנה פאוקר והעלאת יהודי רומניה לישראל בימי	אלכסנדר קורנסקו-
121	כהונתה כשרת-החוץ של רומניה	קורן

שואה

	תנועות הנוער הציוניות כפולין לאחר המלחמה —	נעימה ברזל
127	בין הגירה להתערות	

הופעתה והיעלמותה של 'קהילת יהודים משיחיים' בירושלים בעשור של 1920¹

מאת

גרשון נראל

ב-22 בנובמבר 1925 (כסלו תרפ"ו) נוסדה בירושלים קהילה יוצאת-דופן של קומץ 'עבריים/יהודים משיחיים', שגם נודעו בכינויים הלועזיים – 'Judenchristen' או 'Hebrew Christians'². מדובר על קבוצה ירושלמית קטנה של כתריסר מבוגרים וילדים, שהתקבצו יחד עקב דבקותם באמונה שישוע מנצרת הוא המשיח ובן-האלוהים. אמונה זו נשענה על השילוב שנעשה בין התנ"ך והברית החדשה.³ יחודיותם היתה בכך שלא זו בלבד שהם סירבו לוותר על מורשתם היהודית, אלא שהם שאפו להבליט זהות יהודית אותנטית.⁴

- 1 מאמר זה הוא פרק מורחב מתוך עבודת-דוקטור שנכתבה בחוג למדע-הדתות, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשנ"ז. תודתי נתונה לפרופ' גדליהו ג' סטרומזה על תמיכתו והדרכתו. כמו-כן מודה אני למנחם בן-חיים, לישיעהו ישורון, לרון לואיס ולאיייריני הייד על עזרתם הרבה.
- 2 חיים יעקבס, הדת והלאום, מהדורה חמישית, ירושלים, אלול תרפ"ז, עמ' 12; כותרת-המשנה באנגלית: *Nationality and Religion*, September 1927. ראוי לציין כי בגרסה מורחבת של החוברת באנגלית, תחת הכותרת 'הפוכה' מזו שבעברית (Hyman Jacobs, *Religion and Nationality*, Jerusalem, August 1927), מופיעים פרטים רבים נוספים שאינם מוזכרים בחוברת העברית.
- 3 אין בידנו מספרים ברורים בנוגע לחברי הקהילה בירושלים. אולם אנו קוראים, למשל, כי בערב-פסח תרפ"ד התקבצה במלון 'בית-זית' (Olivet House Hotel) בירושלים חבורה של 17 מוזמנים, 'כולם מלבד ארבעה יהודים משיחיים, כדי לחגוג ביחד סביב שולחן הסדר את החג הלאומי הזה ברוח המשיח'. כן נאמר שם כדלהלן: 'This small gathering of Hebrew Christians in the Holy City may prove the beginning of bigger things in years to come'. ראו Hyman Jacobs, 'Tidings from the Land of Our Fathers', in: *The Hebrew Christian Alliance (of America) Quarterly*, vol. 7, 3 (July 1923), p. 106 (HCAQ). בתצלום של חברי הקהילה מאוקטובר 1926, בפתח המקום החדש ששכרו, מופיעים 12 מבוגרים וארבעה ילדים. ראו *The Jewish Era – A Christian Magazine in Behalf of Israel*, vol. 36, 1 (January 1927), p. 20 (JE).
- 4 וכדברי יעקבס:

זו לא דבר חדש אך זהו תחית הכנסיה העברית שנקראו בשם משיחיים כדי שהעולם יכיר אותם בשם החדש הזה וידעו שהמה אינם יהודים פרושים או יהודים צדוקים, או איסיים, אלא אך ורק יהודים משיחיים – אחת מן הכתות המצוינות מכל הכתות שהתקיימו מקודם

אף-על-פי שחברי הקבוצה היו מודעים לכך שהיהדות הנורמטיבית דחתה אותם כמי שאינם שייכים לעם ישראל, הם סירבו בתוקף להתבולל בעולם הנוצרי. במיוחד הם דחו את האפשרות להיטמע בכנסייה היסטורית. לפיכך הם ניסו הלכה למעשה להקים קהילה עם פולחן משלה, כדי לשרת באופן עצמאי יהודים חסידי ישוע, כשלצדם נמצאים גם חסידי ישוע מאומות-העולם.⁵ אלא שלאחר כארבע שנים בלבד התפרקה הקהילה.

מטרתה המוצהרת של 'קהילת עבריים משיחיים ירושלים' הייתה לבנות מסגרת-פיסית ורעיונית — שתאפשר עיצוב זהות לאומית עבור יהודים חסידי ישוע וכן ביטוי זהות זו בדרך מיוחדת. היוזמה להקמת הקהילה הייתה משותפת לשלושה אישים: שני יהודים ונוכרי אחד. היהודים היו חיים יעקבס, ממוצא אמריקני,⁶ ומשה עמנואל בן-מאיר הארצישראלי.⁷ לצדם נמצא כהן-דת נורבגי בשם ד"ר ארנה יונסן, שלמרות היותו נוצרי-לותרני הביע את רצונו להצטרף אל שני היהודים מתוך הזדהות מלאה עם שאיפותיהם הלאומיות והתיאולוגיות.⁸

משנת 1925 פעל יעקבס בארץ כמיסיונר 'רשמי', בתמיכתו ובמימונו של גוף בשם 'The Chicago Hebrew Mission', מייסודו של ויליאם בלקסטון, פרוטסטנטי שהאמין בהופעתו השנייה של ישוע על-ידי אדמות לאחר שהיהודים ישובו לארצם.⁹ משה בן-מאיר היה הירושלמי ה'מקורי' היחידי ביניהם, אולם למעשה הוא נשאר בקהילה רק כשנתיים;

חורבן בית שני' (הדת והלאום, [לעיל, הערה 2] עמ' 12).

וגם השונו בסוגיה זו Popham Blyth, Anglican Bishop in Jerusalem and the East, *The Jews and their Claim in 1897*, Jerusalem, Epiphany 1897, St. Antony's College, Oxford, Middle East Library Private Papers, box J. & EM (xviii/3), p. 1; Gershon Nerel, 'Attempts to Establish a 'Messianic Jewish Church' in Eretz-Israel', in: *Mishkan*, vol. 28 (1998), pp. 35-44

5 באשר לתפיסה שבמיוחד בארץ-ישראל יש צורך להקים 'כנסת עברית משיחית' (A Hebrew Christian) W.P. Livingstone, *A Galilee Doctor*, London 1925, pp. Church 280-282; Frederick Levison, *Christian and Jew — the Life of Leon Levison (1881-1936)*, Ediburgh 1989, pp. 265-267; 349-350

6 חיים יעקבס נולד ב-1864. למשפחת רבנים, הגיע ארצה בדצמבר 1920, בהיותו כבר חבר ב'אגודת העברים המשיחיים באמריקה'. ב-1921 נשא לאשה פלשתינאית נוצרייה מבית-לחם ועזב את הארץ ב-1936. בין חיבוריו: *Discovery of Chinese Jews*, Jerusalem 1927; תבן ובר — או עשרים וארבע משיחי שקר, ירושלים ניסן תרצ"ו.

7 נצר למשפחת ליליינטל הירושלמית (1905-1978); ראו אהרן סג"ל ווייס, בשעריך ירושלים (זכרונות ורשומות), ירושלים תש"ט, עמ' 71-79. בשנים 1927-1931 למד בן-מאיר במכון התיאולוגי 'Moody' בשיקגו. בתקופת-המנדט תרגם ופרסם מאמרים בביטאונים 'הצופה' ו'תקות ציון'. כן תרגם וחיבר שירונים משיחיים, כגון: 'פזמונות לילדים', 'שירים ותשבחות', ירושלים (ללא תאריך, אך לפי הדפוס — 'עדות כתבי-קדשית במזרח הקרוב' — ברור שהיה זה בתקופת המנדט); 'שירת ישורון', ירושלים תרצ"ט. נקבר בהר-הזיתים.

8 יונסן (1885-1969) היה נשוי ליהודייה משיחית. ראו HCAQ, vol. 7 (1923) p. 106 והשונו האוטוביוגרפיה של משה בן-מאיר, עמ' 65 (להלן, הערה 11); Kurt Hjerdal, 'Arne Jonsen — A Pioneer in Israel, 1924-1929', in: *Mishkan*, vol. 20, 111994: pp. 34-43 אך ורק על תעודות נורבגיות ולכן מאמרו לוקה בחסר.

9 Yaakov Ariel, 'A Neglected Chapter in the History of Christian Zionism in America: W.E. Blackstone and the Petition of 1916', J. Frankel, (ed.), *Jews and Messianism in the Modern Era*, N.Y. 1991, pp. 68-85

שכן בשנת 1927 עזב את ירושלים ונסע לשיקגו כדי ללמוד ב-"Moody Bible Institute". גם ארנה יונסן היה מיסיונר שפעל פורמלית מטעם הכנסייה הנורבגית, 'Den Norske Israelsmission' הגיע לירושלים בשנת 1924, ונשאר בקהילה עד התפרקותה בשנת 1929. המניע המרכזי שאיחד וגייבש את שלושת האישים הללו היה רצונם העז להגשים את חזון כינונה של קהילה בלתי-תלויה אשר תבטא את הקמתה מחדש של קהילת ירושלים הראשונה של יהודים חסידי ישוע בתקופת בית שני. קרי, לממש בעצמם 'גישור רעיוני' של כאלפיים שנה אחורה: ליצור המשכיות אידיאולוגית ומעשית בזיקה אל 'קהילת הנימולים' שעליה מסופר בברית החדשה. הגם שהיה בה מקום גם לחברים לא-יהודים, התכוונו מקימי הקהילה בראש-וראשונה לעצב מאפיינים עבריים-מקראיים, ובעיקר לגבי מועדי ישראל. על כך אנו קוראים בחוברת עברית שיעקבס פרסם בירושלים תחת הכותרת 'הדת והלאום': 'הסתדרנו קהילת עבריים משיחיים בירושלים ואנו שוכתים ביום השביעי, כמו שעשו אבותינו היהודים המשיחיים הראשונים יעקב, שמעון ויוחנן וכל השליחים והתלמידים של ישוע המשיח, המרכז שלהם היה בירושלים. ואנחנו הולכים בדרך אבותינו השליחים והתלמידים במאה הראשונה והשנייה.¹⁰

באוטוביוגרפיה שלו 'מירושלים לירושלים', טען משה בן-מאיר כי הקמת הקהילה נבעה מסיבה נוספת: רצונם של המייסדים לשחרר את היהודים המשיחיים בירושלים מתלותם החומרית בארגוני המיסיון הפרוטסטנטי;¹¹ שכן אלו האחרונים היו בעלי המאה ובעלי הדעה ולכן לקשרים אתם נתלוותה התלות התיאולוגית בהם. כמו שני חבריו, הדגיש בן-מאיר את הצורך להפסיק לאלתר את התלות הפיננסית במיסיונים, שהביאה להפיכת היהודים המאמינים בישוע למקבצי-נדבות כרוניים ('schnorers', כלשונו). על-כן הוא חזר ושינן את הצורך שלהם להפגיש יהודים משיחיים בינם לבין עצמם, להתאחד ולארגן מסגרת שתאפשר לסייע איש לרעהו הן מבחינה רוחנית הן מבחינה כספית, 'כאנשים חופשיים'.¹² וכך, כאמור, גם לבטא בגלוי את תפיסתם התיאולוגית ללא שום מחויבות למסורות כנסייתיות.

10 הדת והלאום, (לעיל, הערה 2), עמ' 12. וראו: HCAQ, vol. 7, (1923), pp. 18-21, 85-87 והשונו Gershon Nerel, 'Primitive Jewish Christians in the Modern Thought of Messianic Jews', in: Simon Claude Mimouni (ed.), *Le Judéo-Christianisme*, Cerf, Paris 2001 (Forthcoming)

11 האוטוביוגרפיה נכתבה באנגלית: Moshe Immanuel Ben Maeir, *From Jerusalem to Jerusalem: Autobiographical Sketches*, 1977 (FJJ) — פרקים נבחרים מהאוטוביוגרפיה פורסמו בשנים 1982-1992 בביטאון 'Teaching from Zion' מטעם קהילת 'נתיביה' בירושלים, שעל מייסדיה נמנה בן-מאיר.

12 *loc. cit.*, pp. 65-66. דומה שיחסי התלות מיסיון-מקומיים נבעו גם מהכלל 'יותר משרצה העגל לינוק רצתה הפרה להיניק'. כלומר: באמצעות דרשות מזדמנות בכנסיות ומאמרים קבועים בכתבי-עת שראה-אור אחת לשבועיים, יכול היה המיסיון בחו"ל להציג את היהודים המשיחיים בארץ-ישראל כ'מסכנים ודלפונים'; זאת בזמן למצב ששרר במאה הראשונה (המוזכר באגרת אל-הרומיים טו, 25-27) וכך נמצאה בידי המיסיון עילה קבועה לגיוס תרומות. למעשה תרומות אלו אפשרו את עצם קיומו של המיסיון כארגון בינלאומי. אולם לאחר שבן-מאיר שב לארץ מארה"ב בראשית שנות ה-30, הוא בכל-זאת עבד שנים רבות כמיסיונר בחיפה במסגרת 'החברה הבריטית להפצת הבשורה בין היהודים'. ראו *Annual Reports*, The British Society for the Propagation of the Gospel Among the Jews, London 1933-1939, passim. רק ערב קום המדינה הוא נטש לגמרי את המיסיונים ועבד לפרנסתו כדורך — עד יציאתו לגמלאות.

אולם מאחר שעמדה זו התפרסמה בפומבי באוסלו, לא איחרו התגובות לבוא משם. בתגובתם של ראשי המיסיון הנורבגי וידידיו בלטו דברי הביקורת שהנה צעות ועולות ב'קהילה העברית המשיחית בירושלים' מגמות בדלניות וכיתתיות חדשות של 'מיידיים' (Judaizers). קרי; אלו הרוצים להתנשא על הכנסייה האוניברסלית שברובה מורכבת מאומות-העולם.¹⁸ למעשה תגובות כנגד 'קהילת המיידיים בירושלים' נשמעו לא רק באוסלו, אלא גם בשיקגו וכמעט בצורה זהה כמו בנורבגיה.

דיווחיו של יעקבס בעניין לממונים עליו בשיקגו היו זהים לתוכן מכתביו של יונסן. אף אצל יעקבס הודגשו בפרוטרוט השאיפות לרפורמה שתעקוף את המסורת הכנסייתית ותשוב למקורות של עם ישראל.¹⁹ באשר לתפיסתם את המורשת הלאומית העברית, כתב יעקבס כך:

'שכל הימים טובים, וימי החגים והשבתות, כמו, למשל, פסח, חנוכה, פורים וכו' וגם חלק מהמצוות המעשיות, כמו מילה, אכילת מצה ומרור, ולשכון בסוכה וכו', דברים שיש בהם משום לאומיות — ורק ברוח לאומי לבד אנחנו העברים המשיחיים, נוכל לקחת חלק בהם — אך גם זה נעזוב לכל איש פרטי לעשות כפי ראות עיניו — מחמת שאין אנחנו תחת עול המצוות החיצוניות'.²⁰

כלומר; כשם שלכל עם ועם מנהגים לאומיים שהוא חוגג מדי שנה בשנה, כך צריך להיות גם בנוגע ליהודי המשיחי וליחסו למועדי ישראל המסורתיים. בעיני יעקבס מועדים אלו לא השתייכו באופן אקסקלוסיבי לחוג או לזרם בלעדי בעולם היהודי. וכלשונו: 'החסיד, המתנגד, המתקן (קרי: הריפורמי — ג'נ), המשיחי, הקראי, והחופשי מכל אמונה ודת — כולם יוכלו לחיות חיי הלאום'.²¹

בתגובתו לטענות של נציגי הכנסיות שהמשיכו לצטט בפני מייסדי הקהילה, תקופה קצרה לאחר ייסודה, כי במשיח 'אין עוד לא יהודי ולא יווני, לא עבד ולא בן-חורין לא זכר ולא נקבה, כי אתם כולכם אחד במשיח ישוע' (האיגרת אל-הגלטיים ג', 28), כתב בן-מאיר באירוניה בפנקסיו:

'אתם מאשימים את העדה העברית בבניין מחיצה בין יהודי וגוי מכיוון שנאמר שבמשיח ישוע אין יהודי ואין גוי. אם אתם מצטטים את הרבע הראשון של הפסוק להאשים את הקהילה העברית על הבדלה מקהילות הגויים, למה אינכם מצטטים את הרבע השלישי של אותו פסוק לעצמכם, כי במשיח ישוע אין זכר ואין נקבה? רשמו את זה על לוח לבכם: אם אין הבדל בין יהודי וגוי, לפי אותו פסוק אין הבדל בין זכר ונקבה. למה אתם הזכרים המאמינים לובשים אחרת מאשר ילבשו

18 השו"ג Moshe Immanuel Ben-Maeir, *FJJ*, p. 66; David Rausch, 'Hebrew Christian Renaissance and Early Conflict with Messianic Judaism', in: *Fides et Historia*, vol. 15 (Spring-Summer 1983), pp. 67-79.

19 'A reformation is needed and by the grace of God we shall try to restore the First congregation .of Apostolic days at Jerusalem'. (Hyman Jacobs, *JE*, vol. 36, no. 1 (January 1927), p. 21.

20 הדת והלאום, שם, עמ' 7. Cf. *HCAQ*, vol. 1 (1923), pp. 20-21.

21 הדת והלאום, שם, עמ' 9, והשו"ג Philip Cohen, *The Hebrew Christian and His National Continuity*, London n.d. (1920?), esp. pp. 78-111.

יונסן הנורבגי התלהב בעיקר מהחידוש שכרוך היה ב'ריסטורציה' של קהילה אותנטית בירושלים, כמו הדגם מהתקופה הפורמטיבית של ימי הברית החדשה. מבחינתו, כמו גם אצל שני חבריו, קהילה בעלת אופי עברי-מקראי של 'ימי בראשית' אמורה היתה לתרום גם לתיקון הסטיות והעיוותים שהשתרשו בתוך כנסיות הגויים.¹³ אולם הרעיונות לא עלו בקנה אחד עם יישומם הלכה למעשה. כך, למשל, מתוך מכתביו של יעקבס, שפורסמו בביטאון 'The Jewish Era' מטעם המיסיון שתמך בו, עולה כי בימיה הראשונים עדיין לא התכנסה 'קהילת העברים המשיחיים בירושלים' במקום עצמאי משלה. מתברר, שבמשך כשנה שלמה, נאלצו ראשי הקהילה לבקש רשות מהבישוף האנגליקני מק-אינס, להתכנס בספריית הקתדרלה ע"ש סט. ג'ורג' במזרח-ירושלים.¹⁴ רק בסתיו 1926 הם שכרו מקום נפרד כדי לקיים בו את אסיפות הקהילה מחוץ לתחום המזוהה עם מסורת כנסייתית. משכן-הקבע של הקהילה נמצא ברחוב ממילא מס' 275, סמוך לבית הקונסול האמריקני,¹⁵ כלומר: רח' אגרון של היום.

באחד ממכתביו של ארנה יונסן שנשלח לכריסטיאניה, היא אוסלו, ואשר פורסם בביטאון של המיסיון הנורבגי 'Missions-Blad for Israel' משתקפת 'התפיסה הריסטורטיבית' של ראשי הקהילה. בין השאר נאמר שם כך: 'מאחר שמן העברים המשיחיים נשללה לאומיותם הן מצד ה"סינגוגה", הן מצד ה"אקלזיה" כבר מאז המאות הראשונות, אנו מצהירים כדלקמן:

(א) לעברים המשיחיים הזכות לקיים מנהגים לאומיים של עם-ישראל, ובלבד שלא תהיה כפייה בכך;

(ב) אנו שוללים את המנהגים הרבניים הנוגדים את דבר האלוהים כפי שגם ישוע והשליחים עשו. הברית החדשה משמשת לנו עיקרון מנחה יחיד בשירותנו;

(ג) אנו מאמינים כי בשלילת הלאומיות מן העברים המשיחיים נעשה העוול הגדול ביותר נגד ישוע המשיח עצמו;

(ד) לכל הנוצרים אפשרות לבוא להתחברות בתפילה, כך שיווצר גוף אחד במשיחו.¹⁶ כלומר; ב'הצהרת כוונות' זו קראו ראשי הקהילה תיגר נגד היהדות והנצרות המסורתיות, מתוך הישענות על התקדים ההיסטורי של 'קהילת הנימולים' בירושלים במאה הראשונה.¹⁷

13 Arne Jonsen, 'Die Christianisierung des juedischen Volkes', in: *Saat auf Hoffnung*, (1926), Heft 3, pp. 80-91.

14 Hyman Jacobs, 'Messages From Our Palestine Evangelist', *JE*, vol. 35, 2 (April 1926), pp. 201-202. בתקופה זו יעקבס עדיין התגורר עם משפחתו ביפו ונסע לירושלים לסופי-שבוע.

15 הכתובת מופיעה על-גבי החוברת של יעקבס, הדת והלאום. מסתבר שזו הייתה גם כתובת-המגורים הפרטית של יעקבס ומשפחתו, שבינתיים עברו מיפו לירושלים. הכתובת בממילא נמצאה גם בחותמת רשמית של הקהילה.

16 'Den joedekristne menighet i Jerusalem hilser alle lemmer paa Kristi legeme', *Missions-Blad* *For Israel*, no. 9 (May 1926), pp. 103-104 (= *MFI*) תודתי לדינה קרוהנר ולאנייה סואומלה בעד התרגום מנורבגית. השו"ג Kurt Hjerdal, *op. cit.*, p. 40.

17 Arne Jonsen, 'Fra Jerusalem', *MFI*, no. 8, (April 1926), pp. 90-92; cf. 'A Hebrew-Christian Church', in: *Bible Lands*, vol. 6 (April 1921), pp. 127-128; *Constitution and By-Laws of 'The Jerusalem Hebrew Christian Association'*, Jerusalem 1899, Bodleiana, Oxford, CMJ Miscellaneous Papers 247 (A).

הנקבות המאמינות? למה אתם מונעים את בניכם המאמינים וכנותיכם המאמינות מלהתרחץ יחדיו ערומים בבית מרחץ אחד? למה תעשו חדר שינה מיוחד לגברים וחדר שינה מיוחד לנשים? הלא במשיח ישוע אין זכר ואין נקבה?²²

כיצד התנהלו האסיפות בקהילה? מאחר שלבן-מאיר לא הייתה הסמכה ל"כהן בקדש", וכאמור הוא נסע לארה"ב ב-1927, נעשתה חלוקת העבודה הפסטורלית בקהילה בין יעקב לבין יונסן. כל כך כתב יעקבס באחת מאיגרותיו:

'כאשר אני נעדר עקב מסעותי האבנגליסטיים, מטיף יונסן, כל שבוע אנו מחלקים את עבודת ההטפה בינינו. הוא 'סילא' מודרני עבורנו,²³ ואינו כפוף למנהגי כנסייתו הלותרנית בנוורבגיה — הוא חופשי לפעול כאן כראות עיניו.²⁴ אנו מטבילים בירדן. כשאני מתבקש להטביל — יונסן מטיף, ולהיפך.²⁵

אסיפות הקהילה נמשכו בדרך-כלל כשעה ורבע, כשסדר עבודת-הקודש היה כדלהלן: תפילה, המנון של שיר-הלל, קריאה בטקסטים שבועיים מתוך הבשורות והאגרות בברית החדשה וכן קריאת פרקי תהילים. אחר-כך נאמרה דרשה, שבדרך-כלל ניתנה על-ידי יעקבס, כשלקראת סוף האסיפה התקיים טקס סעודת-האדון, אכילת הלחם ושתיית היין לזכר מותו של ישוע. לבסוף נאמרה הברכה, היא ברכת אהרון המקראית.²⁶

מעניינת העובדה, שבדיווחיהם של יעקבס ויונסן נאמר בעקיבות כי הטבלתם של מאמינים חדשים נעשתה בנהר-הירדן. קשה לאמוד במדויק את מספר הנטבלים, אך ניתן להבין שנערכו כחמישה-שישה טקסי הטבלה בשנה.²⁷ הנקודה הבולטת כאן היא ההימנעות המכוונת שלהם לבצע את הטבילה בתוך הבניינים של הכנסיות הקיימות, אלא בשטח הפתוח, ובמקום שישוע עצמו נטבל.²⁸ כצפוי, מעשה עצמאי זה לא מצא חן בעיניהם של נציגי הכנסיות בעיר, שכן אלו דרשו לבצע את ההטבלות במסגרת הכנסיות הממוסדות. אנשי הממסד הכנסייתי בירושלים, שרק להם הייתה סמכות מוכרת להנפיק תעודות הטבלה, פנו אפוא ישירות לשיקגו והתלוננו, כי 'יעקבס מבצע טקסי טבילה ללא שיקול-דעת ובצורה נמהרת'.²⁹

22 משה עמנואל בן-מאיר, 'רשימות על קהילת אלוהים ועדת היהודים המשיחיים', עמ' 4-5, ממחברות כתבי-היד של בן-מאיר, מתוך העיזבון. תיארוך הטקסט הוא 1926, על-פי ההתייחסות שם ל'ועידת לונדון לפני כמה ירחים', שם עמ' 1, קרי: ועידה בינלאומית תקדימית של יהודים חסידי ישוע, שהתקיימה בחודש ספטמבר שנת 1925 בלונדון. תודתי נתונה לגב' אהובה בן-מאיר, לפניו למפי וירטנן (Lempi Virtanen), על עזרתה הרבה באיתור מסמכים מהעיזבון.

23 במלים אחרות, יעקבס בעיני עצמו נמצא ברמה הבכירה של 'פולוס השליח', בלבוש מודרני, בשעה שיונסן הנוכרי הוא 'רק' עוזרו (בהסתמך על הנאמר בספר מעשי השליחים טו, 40).

24 ביטוי להזדהותו המלאה של יונסן עם עמדתם העצמאית של היהודים המשיחיים בארץ. במקורות לא נמצאו תימוכין לטעונו שביין יעקבס ויונסן נתגלעו מחלוקות על רקע כספי. ראו Kurt Hjemdal, *op. cit.*, p. 41.

25 'Letters From Our Palestine Evangelist', *JE*, vol. 36, 3 (July 1927) p. 94; cf. *ibid.*, 4, pp. 120-123.

26 Arne Jonsen, 'Fra Jerusalem', *MFI*, 8 (April 1926), pp. 90-91; cf. Kurt Hjemdal, *op. cit.*, pp. 39-40.

27 ראו *JE*, vol. 36, 3 (July 1927), p. 94.

28 'Letters From Our Palestine Evangelist', *JE*, vol. 36, 2 (April 1927), p. 58.

29 Joseph Flacks, 'Report', *JE*, vol. 39, 4 (October 1929), p. 124.

ראוי גם לציין כי שיטת ה'מילת' העות'מנית, שאומצה גם על-ידי הממשל המנדטורי, מנעה למעשה באופן חוקי ביצוע טקסי הטבלה שלא בדרך הפורמלית במסגרת כנסייה רשמית ומוכרת. לפי שיטה זו נקבע מעמדה של כל עדה נוצרית לפי ההכרה הרשמית אצל השלטונות, ומצב זה היה מעוגן בתקדימים היסטוריים.³⁰ מובן כי לקהילת יעקבס-יונסן, שבצעה טקסי הטבלה ולכן נתפסה כקבוצה נוצרית, לא היה מעמד משפטי מוגדר ומוכר. לפיכך לא ייפלא גם שהם היו לצנינים בעיני ראשי הממסד הכנסייתי הוותיק בארץ שסירבו לאפשר שינויים כלשהם בסטטוס-קוו הקיים. למעשה הטבלת יהודים מחוץ לכנסיות הנוצריות לא הוכרה פורמלית במשך כל תקופת המנדט.³¹ מצב משפטי-דתי זה של מעמד העדות הדתיות בארץ רק הוסיף להערים קושי של ממש על תפקודה העצמאי של הקהילה החדשה. יוצא אפוא שהקשיים והלחצים על יעקבס ויונסן למעשה לא היו רק פנימיים, קרי: בינם לבין הממסד הכנסייתי הנוצרי בירושלים. הם גם נאלצו להתמודד עם הבעיות המשפטיות החיצוניות מצד רשויות המדינה שיישמו ושכללו את החקיקה המנדטורית בכיוון שיטת ה'מילת'.

חשיבות רבה ייחסו ראשי 'קהילת העברים המשיחיים בירושלים' גם לקיום אסיפות הקהילה בשפה העברית. אבל הם נתקלו במתנגדים (אנשי ה'משמר הישן', כלשונו של יעקבס) אשר מתחו עליהם ביקורת עזה בעניין זה. ביקורת זו באה למעשה מצד אנשי הכמורה של הכנסיות הפרוטסטנטיות בארץ. אלו עדיין הכירו אישית את מייסדי הקהילה החדשה וקיימו עמם קשרי עבודה.³² לכן במטרה להצדיק את השימוש בשפה העברית בקהילה, השווה יעקבס את מצב קהילתו דוברת העברית עם מצב קהילות הערביות בארץ שאסיפותיהן נערכו בשפתן הטבעית — ערבית. כלומר: בעוד שאל הערבים התייחסו שליחי הנצרות האירופאים בארץ בהבנה ותוך כדי עידוד וביסוס של מורשתם ההיסטורית, 'הרי שלעברי המשיח' — טען יעקבס — 'בשעה שהוא מאמין בישוע נאמר שאין הוא עוד יהודי וכי עליו להצטרף לכנסייה אנגלית, או לכנסייה גרמנית או לכנסייה ערבית אשר בירושלים, אם ברצונו לעבוד את המשיח'. יתירה מזאת, יעקבס אף הצהיר: 'ליהודים המשיחיים בפלשתינה בהחלט ישנה הזכות לדרוש לקיים את אסיפותיהם בלשון העברית הישנה-חדשה והטובה ולעבוד את ישוע בשפה שהוא-עצמו ושליחיו השתמשו — שפה אשר קמה עתה לתחייה בארץ לאחר 1900 שנה'.³³

בכך הצביע יעקבס על נקודת-תורפה נוספת בעיצוב זהותה של קהילת היהודים המאמינים בישוע בירושלים. הם היו נתונים ללחץ מתמיד מצד הנוצרים שייצגו את הכנסיות המסורתיות לא רק בארץ אלא גם בחו"ל, כדי שלא יעזו להביע את זהותם העצמאית בשפה העברית. נציגי הכמורה הכנסייתית בארץ התלוננו ישירות אצל הממונים על יעקבס בשיקגו וטענו, שבאמצעות 'עמדתו העברית' פוגע יעקבס בסולידריות הכלל-נוצרית בארץ-הקודש.³⁴

30 דפנה צמחוני, 'ממשלת המנדט ומעמד העדות הדתיות בארץ-ישראל', קתדרה, 80 (תמוז תשנ"ו), עמ' 150-174.

31 Cf. 'Our Palestine Evangelist', *JE*, vol. 44, 1 (Jan. 1934) p. 21.

32 Hyman Jacobs, 'Message from our Palestine Evangelist', *JE*, vol. 36, 1 (January 1927), pp. 20-21.

33 שם, שם. Cf. Robert Winer, *The Calling*, MJAA, Pennsylvania 1990, p. 118.

34 באשר לסוגיה זו השווה Paul Levertoff, 'The Possibility of a Hebrew-Christian Church', *HCAQ*, vol. 7, 4 (1924), pp. 132-136 למעשה נציגי הכנסיות ההיסטוריות בירושלים התנגדו בתוקף להקמתן של 'כנסיות חדשות' בעיר, ובעיקר דרשו שלא יבואו מיסיונרים חדשים; וזאת, מתוך הערכתם כי

בעיה בסיסית נוספת של ראשי הקהילה התמקדה סביב ההאשמות כלפיהם שהם פגעו בקדושת היום הראשון בארץ-ישראל; שכן באשר לקיום האסיפות בקהילה גם ביום השבת וגם ביום ראשון נכתב בחוברת 'הדת והלאום': 'אסיפות בקהילת העברים המשיחיים בירושלים, בכל יום שבת ובכל יום ראשון שעה עשרה בבוקר, ובכל יום שלישי בערב, שעה שמונה, שיעורי זמירות בעברית'.³⁵ בשיקגו ובאוסלו גברה הביקורת על המגמות העצמאיות בקהילת ירושלים, ובמיוחד משום שהם שמרו גם את יום השבתון היהודי וביטלו את האקסקלוסיביות של יום ראשון.³⁶

בארצות-מוצאם הואשמו יעקבס ויונסן ב'התייחדות שלילית' עקב פריצתם את המסורת הכנסייתית. כך, למשל, הואשם יעקבס גם בפומבי כ'מייחד' (Judaizing) בעבודתו. בעקבות זאת אף נשלח לירושלים שליח רשמי מטעם המיסיון בשיקגו כדי לחקור אם אמנם יעקבס — כלשונם — 'ליגליסטי ומייחד את בשורת חסד האלוהים'. תוצאת החקירה היתה, שיעקבס נאלץ לפרסם דברי הסבר מפורטים ולהכחיש בתוקף שכוונתו היתה כביכול ריאקציונרית כדי לייחד את בשורת ישוע. בדברי הכחשתו טען יעקבס, כי הקהילה איננה 'מבטת במחרשה אחורה אל השבת הרבנית'.³⁷ במקביל לחקירת המיסיון האמריקני בארץ בנוגע למגמות 'ייהוד הברית החדשה בקהילת העברים המשיחיים בירושלים' התקיימה חקירה דומה באוסלו מצד המיסיון הנורבגי שהעסיק את ארנה יונסן. הטיעון שהועלה בכריסטיאניה-אוסלו היה, שנציגם בירושלים מתבטל, שלא כלותרני טוב, בפני היהודים.³⁸ במסגרת התפיסה העצמית של 'קהילת העברים המשיחיים' כגוף אוטונומי מבחינה כלכלית ותיאולוגית גם יחד, עמלו יעקבס, יונסן ובן-מאיר בכיוון של ייסוד חווה חקלאית משלהם והפעלתה. לשם כך הם ניסו להפיק את מירב התועלת מחלקה של אדמת-טרשים שהיתה בבעלותם מחוץ לירושלים. אדמה זו נרכשה בידי יונסן ונמצאה בהרי-יהודה סמוך ליישוב מוצא. למעשה, כוונתו המקורית של יונסן היתה לייסד במקום מושבה של יהודים משיחיים.³⁹ כאן הם הספיקו להקים תשתית לחווה מסביב לצריף שהם בנו, ובעיקר כדי לגדל תרנגולות. כמו-כן הם גידלו שם חמור וכמה עזים. בן-מאיר, למשל, כתב על כך באוטוביוגרפיה שלו: 'היו לנו חלב, ביצים וגם ירקות לצרכים הפרטיים שלנו וגם למכירה. החמור סחב משאות. היו לנו תקוות גדולות'.⁴⁰ בחוות התרנגולות

- מחצית ממספר החברות המיסיונריות שכבר פועלות בעיר יכול להשיג, מן הסתם, תוצאה כפולה ממה שמאפשר המצב המפוצל שקיים'. ראו 'Bread Cast Upon the Waters', *Review of the Year 1925-1926, Church Missions to Jews (CMJ)*, London 1926, p. 82.
- 35 הדת והלאום, שם, עמ' 2. באשר לשמירת השבת והיום הראשון בשבוע במשולב, מעניין להשוות למצב ששרר בנידון בעת העתיקה. ראו עודד עיר-שי, 'יעקב איש כפר נבוריא — חכם שנכשל במינוח', מחקרי ירושלים במחשבת ישראל, ב, חוברת ב (ירושלים תשמ"ג), עמ' 161.
- 36 כאשר לתפיסת הגויים כי יהודי משיחי השומר שבת 'בוגד במשיח' ראו *JE*, vol. 30, 1 (1921) p. 41; cf. *JE*, vol. 30, 2 (1921) p. 15.
- 37 "Pilgrim Progress and Problems" of J.S. Flacks', *JE*, vol. 39, 4 (October 1929), pp. 124-125.
- 38 Kurt Hjerdal, *op. cit.*, pp. 41-43, Sarah Kalsaas (Vigtel), וכפי שעולה ממכתב שנשלח אלי מאת 4.7.97.
- 39 Arne Jonsen, 'Die Moeglichkeit einer judenchristlichen Gemeindebildung in Palaestina', *Saat auf Hoffnung*, (März 1925), pp. 6-12.
- 40 Moshe Immanuel Ben-Maeir, FJJ, *op. cit.*, p. 66.

הם ניסו לארגן 'עבודות-דחק' יזומות כדי לספק 'סעד בכבוד' לחברי הקהילה,⁴¹ אך כל זאת ללא הצלחה של ממש.

ההסתייגות והביקורת של נציגי הממסד הכנסייתי הופנתה גם כנגד האפשרות שיהודים חסידי ישוע ייסדו בארץ מושבה משלהם. כך, למשל, הבישוף האנגליקני בירושלים, רני מק-אינס, טען בתקיפות כי זכות הקיום של מושבה כזו צריכה להיות תלויה בקיומה של 'כנסייה מוסמכת'. קרי; לדעתו 'קהילת העברים המשיחיים' צריכה היתה להישען על 'עיקרי אמונה' המבוססים על המסורת הכנסייתית.⁴² מכל-מקום, גם עמדה זו תרמה להפסקת התמיכה המורלית והפיננסית בקהילת ירושלים והביאה להתפרקותה ולבסוף ננטשה גם החווה שבפאתי העיר.⁴³

מתברר אפוא, כי הבעיות העיקריות ב'קהילת העברים המשיחיים בירושלים' לא נבעו מסיבות תיאולוגיות-פנימיות, עקב ניגודי אופי או מחלוקות אישיות על רקע כספי. הסוגיות התיאולוגיות מחוץ לקהילה הן שעמדו במוקד המחלוקת. בעיקר בלטו נסיונות-הנפל של מנהיגי הקהילה להדוף גישות שבעיניהם נתפסו כ'גנטיליזציה' (Gentilization) מצד ארגוני המיסיון שדבקו במסורות הכנסייתיות. למעשה, אצל רבים ממנהיגי הכנסיות ההיסטוריות — כגון הפרסביטריאנים, הלותרנים, הבפטיסטים והאנגליקנים — בארץ ובחור"ל קינן החשש שמא היהודים המשיחיים 'פרשו ויתבדלו מ'כנסיות-האם' של הגויים.⁴⁴

המודל החדש בקהילת העברים המשיחיים בירושלים, ובמיוחד בעיר-הקודש שעניו רבים נשואות אליה, נתפס אצל הגויים כתקדים מסוכן מדי; שכן נוסף על מייסדי 'קהילת ירושלים' נמצאו גם מאות ואלפי יהודים משיחיים אחרים באירופה ובאמריקה אשר טענו, בין באופן זהיר בין באופן בוטה, שהם מתנערים מהפרשנות ההיסטורית של כנסיות וארגוני מיסיון שדגלו בתיאולוגיה שהם 'ישראל האמיתית' (Verus Israel). מתברר, שהגויים עדיין רצו לשמר את מעמדם כ'קברניטי התיאולוגיה' בהשוואה עם היהודים המשיחיים, שראו בעצמם יורשי מעמד הבכורה של הקהילה הירושלמית הראשונה. לפיכך גם באה הדרישה התקיפה מצד 'כנסיות הערלים' לשמר כמעט בכל מחיר את הסטטוס-קוו ההיסטורי, שלפיו אין עוד מקום לקהילה הבונה מחדש 'מחיצת-גדר' שמפרידה בפועל בין יהודי לגוי. קרי; לא לאפשר בשום אופן היווצרות של מצב תקדימי חדש בעולמם של כלל חסידי ישוע בעולם — מצב מהפכני אשר יתפרש כ'השבת הבכורה בהנהגה הרוחנית-תיאולוגית' לידי היהודים.⁴⁵

- 41 'Letters From Our Palestine Evangelist', *JE*, vol. 36, 3 (July 1927), p. 95.
- 42 Rennie MacInnes, 'The Question of of a Hebrew-Christian Colony in Palestine', *The Christian Approach to the Jew-Report of Conferences on the Subject Held at Budapest and Warsaw in April 1927*, London 1927, pp. 172-176.
- 43 הממונה על ארנה יונסן בנורבגיה, פרופ' Ihlen, השתתף בכינוס המיסיונרי הבינ"ל הנ"ל בבודפשט ולכן תוכן הרצאתו הנ"ל של מק-אינס הגיע לידיעתו. נראה, שדברים אלו, השפיעו על המדיניות שנקט כלפי יונסן. ('The Christian Approach to the Jew', *ibid.*, p. 81).
- 44 'Opportunity out of Crisis' in: *Palestine, Incorporating the Report of the Commission to Palestine, Church Missions to Jews (CMJ)*, London 1936, p. 39.
- 45 ראו מאמרי 'מיעוט שולי מול שתי חברות רוב: יהודים חסידי ישוע לנוכח היהדות והנצרות (1850-1950)', בהסתמך על הרצאה בכנס השנתי ה-21 להיסטוריה בנושא מיעוטים, זרים ושונים, מרכז זלמן שזר, ירושלים 1997, ובוחרת התקצירים לכנס, עמ' 16-17, (ובעריכת שולמית

מכל מקום, למרות העובדה ש'קהילת עברים משיחיים בירושלים' נעלמה בסוף שנות העשרים, של המאה העשרים, הפיקו יעקבס ובן-מאיר לקחים רבים בהמשך דרכם בארץ מהאירועים שנתלו לחיי הקהילה. אך זוהי כבר פרשה מעניינת אחרת.⁵⁰

50 'A Letter from H. Jacobs', *The Hebrew Christian*, vol. 5, 3, (1932), pp. 111-112; 'Our Palestine Evangelish,' *JE*, vol. 43, 3 (July 1933) p. 85; 'Hebrew Believers', in: *Jerusalem Living Waters*, vol. 5, 3 (1940), 41 וכן ראו גרשון נרל, 'יהודים משיחיים בארץ-ישראל (1917-1967): מגמות ותמורות בעיצוב זהות-עצמית. עבודת-דוקטור, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשרי תשנ"ז, אוקטובר 1996. ולאחרונה Kai Kjaer-Hansen and Bodil F. Skjott, (eds.), *Facts and Myths About the Messianic Congregations in Israel*, Mishkan, vols. 30-31, Jerusalem 1999

לסיכום: מאחר שבשיקגו ובאוסלו נמתחה ביקורת נוקבת על עבודתם של יעקבס ויונסן בירושלים, כשבפועל ליונסן גם הופסקה התמיכה הכספית, הם נטשו את הקהילה ב-1929, ויונסן אף עזב את הארץ לצמיתות. שאר חברי הקהילה התפזרו לכל עבר. אולם על אף קיומה במשך זמן קצר, ייחודיותה של 'קהילת העברים המשיחיים בירושלים' טמונה בנסיונות החלוציים שנעשו במסגרתה לבטא זהות תיאולוגית ולאומית עצמאית של יהודים מאמינים בישוע בארץ. לעומת רבים מבין היהודים חסידי ישוע שהכריזו כי הם מסרבים להיטמע ולהיעלם בתוך העולם הגויי, הרי שיעקבס, יונסן ובן-מאיר אף נקטו צעדים מעשיים כדי לכוון ישות קהילתית משיחית-יהודית העומדת בזכות עצמה. אפס, פעילותם זו הקדימה את זמנם ולא יכלה לעמוד בפני התנגדותן של כנסיות הגויים, שבעיניהן 'הרפתקאה' זו בירושלים גבלה בכפירה.⁴⁶

מתבקש גם לציין, כי בעוד שבכנסיות הגויים עוררה הקהילה הקטנה מתחים וביקורת, הרי שמצד העולם היהודי, בארץ ובחו"ל, לא נמצאה שום תגובה כלפיה. ייתכן שהסיבה לכך נובעת מיחס של ביטול ו/או מתוך ראיית הסוגיה כעניין נוצרי פנימי שאינו ראוי להתייחסות יהודית.

אמנם, 'קהילת העברים המשיחיים בירושלים' התפרקה ונעלמה, אך יעקבס ובן-מאיר, שחזרו ארצה מאמריקה בראשית שנת 1931, המשיכו בפעילותם לכוון מסגרות ארגוניות אחרות עבור היהודים המשיחיים בארץ. וכך, כבר בשנים 1932-1933 הם החלו לפעול להקמת 'הסתדרות' כלל-ארצית של יהודים חסידי ישוע. בינתיים השתקע בן-מאיר בחיפה ופעל משם, ויעקבס המשיך לפעול מירושלים. יחד עם שותפים אחרים שאימצו את האמונה בישוע, עסקו יעקבס ובן-מאיר בפיתוח קשרים חדשים עם ראשי 'האגודה הבינלאומית של היהודים המשיחיים' שנוסדה בשנת 1925 ומרכזה נמצא בלונדון.⁴⁷ בן-מאיר במיוחד היה בין המעורבים בניסיונות לרכוש אלפי דונמים של קרקע סמוך לעזה⁴⁸ במטרה לייסד מושבה חדשה.⁴⁹

וולקוב, בדפוס, 2000); וכן השוו Gerhson Nerel, "“Verus Israel?”: Jewish Believers in Jesus — A Challenge for the Church," Papers Presented at the International Conference on *The Dynamics of Antisemitism in the Second Half of the 20th Century*, The Vidal Sassoon International Center for the Study of Antisemitism, The Hebrew University of Jerusalem, Abstracts, Jerusalem 1999, pp. 22-24 (Forthcoming)

46 וזאת, למשל, בניגוד בולט להצגתם של ראשי הפרסביטריאנים בארה"ב בתקופה שבין מלחמות-העולם, כמי שתומכים חר-משמעית בקהילות עצמאיות של יהודים משיחיים. ראו Yaakov Ariel, 'Eschatology, Evangelism and Dialogue: The Presbyterian Mission to the Jews, 1920-1960', *Journal of Presbyterian History*, vol. 75, 1 (Spring 1997), esp. pp. 35-37

47 'The First Hebrew Christian Conference in Palestine,' in: *The Hebrew Christian*, vol. 4, 3 (October 1931), pp. 100-101; 'Report of the Third International Hebrew Christian Conference, held at High Leigh,' *ibid.*, p. 118

48 Leon Levison, 'The Hebrew Christian Colony,' in: *The Hebrew Christian*, vol. 6, 2 (July 1933), pp. 54-57 (Including Map); 'The Palestine Hebrew Christian Colony,' *ibid.*, vol. 7, 3 (October 1934), pp. 103-104

49 ראו 'נוצרים מגזע יהודי מבקשים להאחו בארץ', דבר, 26.4.1933; 'העברים הנוצרים מתכוננים ליסד מושבה בא"י', דבר היום, 26.4.33